

І. М. Бобух, С. М. Щегель

Інклюзивність розвитку регіонів України: оцінка, рейтинги та перспективи

З метою наукового аналізу та формування цілісного розуміння інклюзивності як ключового пріоритету створення засад для нової якості економічного зростання України досліджено особливості інклюзивного розвитку економіки, а також можливості його досягнення у країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку. Акцентовано увагу на регіональних аспектах і тенденціях інклюзивного розвитку економіки. Представлено аналітичний огляд найбільш репрезентативних та актуальних міжнародних індексів і рейтингів, в які входить Україна, релевантних до тематики дослідження. Також представлено авторські підходи до оцінювання рівня інклюзивного розвитку регіонів України в контексті цілей сталого розвитку. Розроблено індекс інклюзивного розвитку регіонів України (ІРР), який дає можливість оцінити регіональні особливості розвитку за сімома основними соціоекономічними сферами. Визначено основні проблеми та обґрунтовано на цій основі напрями реалізації державної структурної політики для досягнення цілей інклюзивного розвитку, враховуючи регіональні особливості. Обґрунтовано висновки щодо просування регіонів у напрямі інклюзивності й сталості.

Ключові слова: інклюзивність, регіональний розвиток, цілі сталого розвитку, економічне зростання, рівність.

Постановка проблеми. Концепція інклюзивного зростання виникла у відповідь на виклики, загрози та негативні тенденції в глобальній економіці. В Україні, як і у всьому світі, надзвичайно гострими є питання корекції існуючої економічної моделі для протидії хронічно низькому зростанню та поглибленню нерівності. Протягом кількох останніх років виник світовий консенсус щодо необхідності більш інклюзивної моделі зростання та розвитку, в напрямі якого почала свій рух Україна. Оцінювання передумов і досягнень під час переходу економіки України до інклюзивного розвитку й вироблення пропозицій щодо формування засад для нової якості економічного зростання набуває особливої актуальності після виходу Національної доповіді «Цілі Сталого Розвитку: Україна», у якій наведено результати адаптації 17 глобальних цілей сталого розвитку (ЦСР), більшість з яких спрямована на розв'язання проблем інклюзії, враховуючи специфіку національного розвитку. За цих умов актуалізуються нові вимоги до вироблення державної політики економічного зростання і структурних трансформацій у форматі структурних реформ в економіці. Особливої уваги потребують регіональні аспекти інклюзивності, оцінювання яких у нових вимірах, відмінних від ВВП [1]¹, є необхідною передумовою розроблення обґрунтованих стратегій і заходів.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження змісту та особливостей інклюзивного розвитку економіки і можливостей його досягнення у країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку перебувають у центрі наукового пошуку багатьох країн та міжнародних інституцій, зокрема: ОЕСР, Програми розвитку ООН (ПРООН), Європейської комісії, Міжнародного валютного фонду (МВФ), Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), Світового банку, Міжнародного центру політики інклюзивного зростання. Основними напрямками наукового пошуку у межах досліджень інклюзивного розвитку є виявлення можливостей забезпечення рівного доступу до ринків, ресурсів і неупередженого регуляторного середовища для різних соціальних груп, формування механізмів забезпечення продуктивної

© *І. М. Бобух, С. М. Щегель*, 2019.

¹ На думку аналітиків Credit Suisse, показник ВВП перестав відображати глобальні зміни в економіці, тому йому потрібно шукати заміну.

зайнятості, збільшення доходів для відчужених груп і подолання бідності, вироблення нових підходів до споживання обмежених ресурсів і досягнення інклюзивного зростання у довгостроковій перспективі. Міжнародні організації проводять свої дослідження на макrorівні, що дає можливість визначити важливі стратегічні орієнтири та вектори руху, проте регіональний вимір залишається недостатньо дослідженим для вироблення державної політики. Тому для формування державної структурної політики України необхідні сфокусовані дослідження, які відображають реальну ситуацію щодо інклюзивного розвитку на регіональному рівні.

Метою статті є оцінювання на основі авторських підходів рівня інклюзивного розвитку регіонів України, виявлення основних проблем та обґрунтування на цій основі висновків щодо просування регіонів у напрямі інклюзивності й сталості.

Основні результати дослідження. Зростаюча нерівність; застаріли підходи до статистичних вимірювань, які тільки частково відображають реальний стан речей щодо рівня інклюзивності; переважання кількісних даних над якісними; відсутність ефективних методологій вимірювання диспропорцій, пов'язаних з рівнем добробуту людей – всі ці фактори обумовлюють фокусом дослідження авторів концепцію інклюзивного зростання як нову світоглядну парадигму для розв'язання проблем нерівності. Сучасним інструментом стратегічної та оперативної оцінки та моніторингу тенденцій у певній сфері є рейтинги та індекси. Рейтинги можуть бути комплексними або «вузькими», і від цього також залежить результат. У першому випадку рейтинги є системними й охоплюють багато напрямів і складових, враховують екзогенні фактори (такі, що не залежать від керівництва країни) і базуються на довгому ряді даних. «Вузькі» рейтинги більш спеціалізовані, фокусуються на одному або декількох близьких напрямках і тому можуть точніше відображати реальну ситуацію в певній сфері. Рейтинг інклюзивного розвитку регіонів України належить до останньої категорії.

Місце України в авторитетних міжнародних рейтингах (а вона представлена у понад 50 з них) у 2018 р. не можна назвати оптимістичним, хоча за більшістю індексів спостерігається позитивна динаміка. Певним чином покращилися показники легкості ведення бізнесу, оподаткування, конкурентоспроможності. Найгіршими в Україні експерти визнають показники щастя та сприйняття корупції.

Зокрема, за індексом глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), розрахованим за методикою Всесвітнього економічного форуму, що заснована на використанні загальнодоступних статистичних даних і результатів глобального опитування керівників компаній, у 2018 р. Україна посіла 83-є місце серед 140 країн (77-е місце – за рівнем адаптації технологій, 110-е – за рівнем розвитку державних інститутів, 131-е – за рівнем макроекономічної стабільності, 94-е – за станом охорони здоров'я, 58-е – за рівнем інноваційних можливостей, 46-е – за рівнем освіти, 66-е місце – за ринком праці) (рис. 1).

Найнегативнішими факторами для ведення бізнесу в нашій країні, за даними звітів з конкурентоспроможності (в порядку зменшення), є такі: інфляція, корупція, політична нестабільність, високі ставки податків, складність податкового законодавства, нестабільність урядів, ускладнений доступ до фінансів, державна бюрократія, регулювання валютного ринку, недостатня кваліфікація та етика робочої сили, недостатня інноваційність, низька якість охорони здоров'я.

Натомість за індексом легкості ведення бізнесу (Doing Business), що дозволяє порівняти умови ведення підприємницької діяльності у різних країнах світу (визначається Світовим банком), позиції України покращились (рис. 1): вона піднялась на чотири сходинки – до 76-го місця серед 190 країн. У цьому рейтингу позиція України стабільно покращується – з 2012 р. на 76 позицій (з 152-го до 76-го місця). Однак за більшістю індикаторів Doing Business Україна за рік

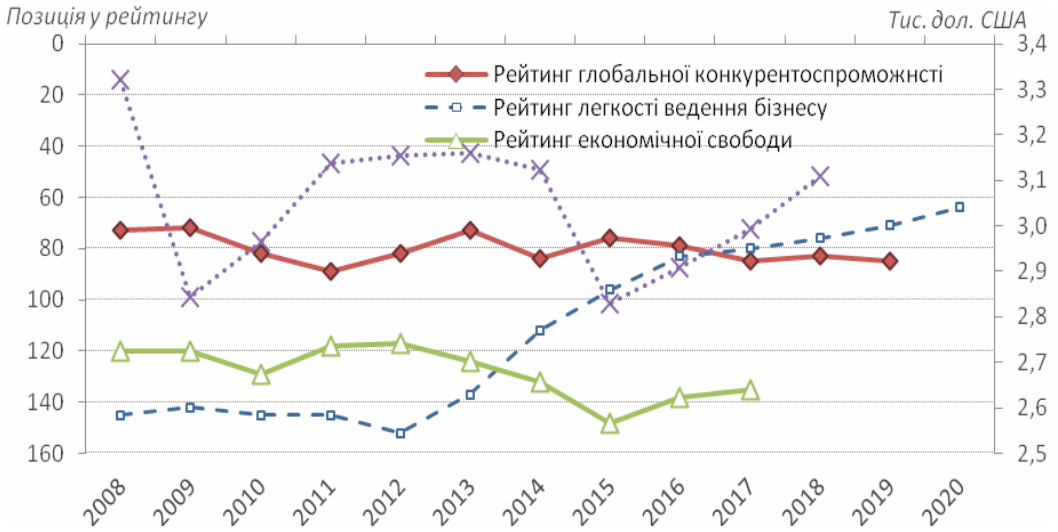

Рис. 1. Динаміка позиції України в міжнародних рейтингах конкурентоспроможності, легкості ведення бізнесу та економічної свободи (ліва шкала) та величини ВВП на одну особу у постійних цінах 2010 р. (права шкала)

Джерело: побудовано за даними [16-18].

втратила позиції. Найбільший провал спостерігався за показником створення підприємств, де наша держава втратила 32 позиції, перемістившись з 20-го на 52-е місце. Знизилась також показники захисту міноритарних інвесторів, отримання кредитів, міжнародної торгівлі, реєстрації власності та забезпечення виконання угод. За умови збереження сучасних тенденцій у бізнес-середовищі експерти прогнозують імовірність загального зниження рейтингу України у наступні роки. А за індексом економічної свободи (Index of Economy Freedom) – розраховується The Heritage Foundation – Україна знаходиться в групі країн з переважно невеликою економікою (рис. 1). Зазначається, що Україна, економіка якої серйозно похитнулася в результаті подій останніх років (анексії Криму та збройного конфлікту на Донбасі), досягла значного прогресу в реформуванні, стала демократичною та прозорою. Однак дослідники Фонду наголошують на необхідності боротьби з корупцією, розвитку ринків капіталу, приватизації державних підприємств, удосконаленні законодавчої бази й верховенства права.

У рейтингу за глобальним інноваційним індексом (The Global Innovation Index) [1], складеним Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, Корнельським університетом та міжнародною бізнес-школою «Insead», Україна за рік піднялась на шість сходинок, посівши 43-є місце серед 126 країн світу і 30-е місце серед європейських країн. Найсильнішими є позиції України в освіті, створенні знань, програм і нових комп'ютерних технологій, участі бізнесу в інноваціях. Найслабкішими сторонами є політичне та регуляторне середовище, висока енергоємність і несприятливе бізнес-середовище.

Також важливим для України є індекс сприйняття корупції [2] (щорічний рейтинг країн світу укладається організацією Transparency International з 1995 р.). Країни у рейтингу впорядковані за показником рівня корупції, який базується на оцінках підприємців та аналітиків. За 2017 р. Україна отримала лише 30 балів зі 100 можливих і посіла 130-е місце серед 180 країн, що на одну сходинку вище за минулорічний результат. Позитивної динаміки вдалося досягти завдяки розгортанню слідчої роботи антикорупційними органами (САП / НАБУ), функціонуванню Реєстру електронних декларацій, реформі

державних закупівель та ринку газу, здійсненню певних заходів з дерегуляції, певному зменшенню корупції в поліції та бізнес-середовищі. Водночас експерти наголошують на надто повільній динаміці України щодо боротьби з корупцією. Її місце у рейтингу не лише останнє з європейських країн, але й набагато нижче за центрально- та східноєвропейських сусідів. Фахівці Transparency International пояснюють такий стан низьким рівнем довіри населення до владних органів, зокрема судів і прокуратури, а також відсутністю рішучих кроків щодо боротьби з корупцією.

Одним з найважливіших з точки зору оцінки суспільного добробуту та його розвитку в глобальному масштабі наразі є The Legatum Prosperity Index – індекс процвітання [3], розроблений британським аналітичним центром The Legatum Institute. Станом на 2018 р. індекс процвітання розраховується для 149 країн на основі 104 різних показників, що включають в себе дані академічних досліджень, аналітичних звітів і соціопитувань й групуються в дев'ять категорій. У 2018 р. Україна займала 111-е місце, піднявшись на одну сходинку порівняно з попереднім роком (рис. 2). На перших місцях рейтингу вже традиційно розташувалися Норвегія, Нова Зеландія, Фінляндія, Швейцарія.

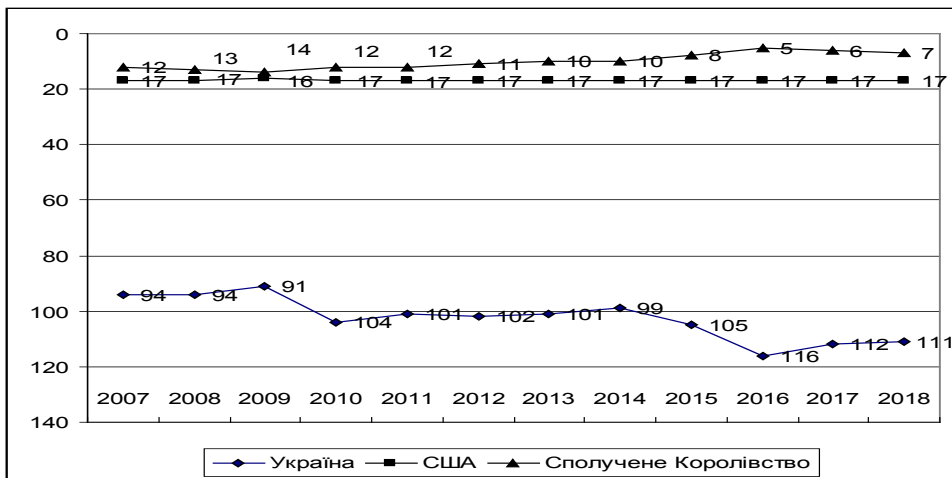

Рис. 2. Динаміка місця України та країн світу за індексом процвітання

Джерело: побудовано авторами на основі [3].

Україна показує хороші результати за показником «Освіта» але бали за іншими показниками значно гірші, особливо це стосується таких сфер, як «Уряд», «Здоров'я», «Безпека та охорона». Однак за останній період Україна демонструє позитивні тренди, які обумовлені реформами, зокрема у галузях охорони здоров'я та освіти. Важливо відзначити, що розробники індексу процвітання, який до 2018 р. розраховувався як макроіндекс, тобто для країн загалом, не спускаючись на регіональний рівень, у 2019 р. вперше дослідили рівень процвітання для регіонів Сполучених Штатів Америки [4], що підтверджує наявність запиту на подібні дослідження.

Досить вагомими є також аспекти міграції. За даними дослідження міграції McKinsey Global Institute, міжнародні мігранти, з яких 90% переїжджають через економічні причини, складають 3,4% світового населення, проте їхній внесок у глобальний ВВП становить майже 10%. Дві третини цих мігрантів вирушають до розвинених країн, де рівень продуктивності праці є найвищим,

що й призводить до зазначеного економічного ефекту. Як зауважено в журналі *The Economist*: «Найпростіший спосіб зробити світ багатшим – дозволити більшій кількості людей переїжджати...» [5]. Завдяки мігрантам у 2015 р. світовий ВВП зріс на 6,7 трлн дол. США, зокрема ВВП США – 2 трлн дол. США, Німеччини – 550 млрд дол. США, Великої Британії – 390 млрд дол. США, Австралії – 330 млрд дол. США, Канади – 320 млрд дол. США. З України, навпаки, працівники виїжджають, що збільшує демографічне навантаження. Наприклад, за останніми оцінками, лише у Польщі працює від 1,5 до 2 млн трудових мігрантів з України. З іншого боку, грошові перекази працівників певною мірою компенсують негативне сальдо операцій з товарами й послугами платіжного балансу країни.

Єдиним індексом, що наразі становить гідну конкуренцію гегемонії ВВП у світі, є індекс людського розвитку [6] (до 2013 р. «Індекс розвитку людського потенціалу») – інтегральний показник, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння та вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості й довголіття як основних характеристик людського потенціалу. Він вже став стандартним інструментом для загального порівняння рівня життя у різних країнах. За результатами звіту *Human Development Indices and Indicators 2018*, Україна посіла 88-е місце серед 189 країн. За 2017 р. Україна отримала значення ІЛР 0,751, що є нижчим за середнє значення для країн у групі з високим індексом людського розвитку, який становить 0,757, та нижчим за середнє значення для країн Європи та Центральної Азії, що складає 0,771. У період з 1990 по 2017 рр. очікувана тривалість життя при народженні в Україні збільшилась на 2,3 року, середня кількість років навчання збільшилась на 2,2 року, а середня тривалість навчання зросла на 2,6 року. Останнім часом рівень життя в Україні, що визначається валовим національним доходом на душу населення, децю зріс: приблизно на 9% у 2015-2017 рр.

У 2010 р. у Доповіді про стан людського розвитку ООН вперше йшлося про індекс гендерної нерівності (ІГН), який відображає гендерну нерівність у трьох сферах: репродуктивне здоров'я, розширення прав і можливостей та економічна активність. За цим показником (0,285) у 2017 р. Україна посідала 61-е місце серед 160 країн. В Україні жінкам належить 12,3% місць у парламенті, а 94,5% дорослих жінок мають принаймні загальну середню освіту (95,6% чоловіків). Участь жінок на ринку праці становить 46,9% (63,0% чоловіків). Гендерна нерівність в економічних можливостях населення має численні виміри, що охоплюють працевлаштування та модель зайнятості, рівень заробітків і володіння активами, можливості кар'єрного зростання або залучення до підприємницької діяльності. Україна також стикається з серйозними викликами для реалізації рівних можливостей та прав жінок: гендерні розриви та нерівність в економічних можливостях і дискримінація на ринку праці, обмежений доступ жінок до фінансів, бізнесу та торгівлі. Гендерний розрив у рівні заробітної плати є основним проявом гендерної нерівності, що акумулює вплив усіх дисбалансів у моделях зайнятості. Хоча порівняно з початком 2000-х рр. цей розрив скоротився, середня заробітна плата жінок досі не перевищує 75% середньої заробітної плати чоловіків [7, с. 51-66]. Для молоді гендерний розрив зменшується, але у зрілому віці нерівність зберігається. З наведених даних можна зробити висновок, що все більшою проблемою у сучасному світі стає зростаюча нерівність. Цей висновок підтверджується висловлюваннями представників ООН, серед яких: «Статистика, відображена у рейтингах та індексах, дає змогу говорити про трагедію мільйонів людей, які потерпають від нерівності та втрачених можливостей», «...Нерівність

у будь-якому її прояві обмежує вибір людей, звужує діапазон можливостей, сповільнюючи прогрес...» [8].

Зазначені вище індекси тією чи іншою мірою торкаються окремих аспектів інклюзивності розвитку країн світу в макровимірі, тоді як єдиним комплексним міжнародним показником є індекс інклюзивного розвитку (Inclusive Development Index, IDI) [9] ВЕФ, що спрямований на переорієнтацію пріоритетів економічної політики на більш ефективну протидію незахищеності і нерівності, які супроводжують технологічні зміни й глобалізацію. Саме стійкий, всеосяжний прогрес, що супроводжується зростанням доходів населення нарівні з ростом його економічних можливостей, рівня захищеності та якості життя, має бути визнаний політиками головною метою економічного розвитку (на противагу ВВП). Це передбачає й нові інструменти для оцінювання ефективності такої політики. Індекс інклюзивного розвитку базується на 12 індикаторах, об'єднаних у три групи, які оцінюють рівень економічного розвитку краще, ніж індикатор зростання ВВП. Три основні частини IDI – зростання і розвиток (включно зі зростанням ВВП, зайнятості, продуктивності праці, очікуваної тривалості життя); інклюзивність (медіанний дохід домогосподарств, рівень бідності та нерівності); справедливість між поколіннями і стійкість (рівень заощаджень, демографічного навантаження, державного боргу та забруднення навколишнього середовища), відображаючи більш цілісну картину економічного розвитку зі спрямованістю на підвищення рівня життя населення, а не збільшення виробництва товарів і послуг саме по собі. Україна за IDI посідає 49-е місце зі 74 країн своєї групи (Emerging Economies) та отримала 3,42 бала зі семи можливих. За останні п'ять років Україна погіршила свої показники в рейтингу, не демонструючи успіху за більшістю складових IDI. Передбачається, що протягом наступних п'яти років рівень інклюзивного розвитку в Україні буде знижуватися, переважно через поглиблення нерівності між поколіннями. Наразі розподіл багатства в Україні – один з найбільш нерівномірних серед усіх країн, що розвиваються. Основним деструктивним чинником інклюзивного зростання було визначено тривалі бойові дії на сході країни, оскільки вони непропорційно впливають на найменш забезпечені верстви населення, а також є фактором, що спричиняє відтік трудових ресурсів з країни (рис. 3).

Пріоритетними напрямками розвитку у напрямі інклюзивності, згідно з філософією IDI, є поліпшення професійної підготовки, зниження адміністративного навантаження на створення нового бізнесу, розширення фінансування для підприємців, а також посилення боротьби з корупцією [9]. Щоб досягти успішного інклюзивного зростання, експерти ВЕФ рекомендують урядам країн швидше проводити структурні реформи та інвестувати в людський капітал, у тому числі в доступність освіти, гнучкість робочого ринку і гендерну рівність.

Водночас із існуванням міжнародних рейтингів та індексів в Україні практикується визначення низки національних індексів, серед яких: індекс ділових очікувань Національного банку України [10] – агрегований показник щодо очікуваного розвитку підприємств у наступні 12 місяців; оцінка рівня тінізації економіки Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [11] (за попередніми розрахунками Мінекономрозвитку, рівень тіньової економіки у 2018 р. склав 30% обсягу офіційного ВВП, що на 2 в. п. менше за показник 2017 р. і є найнижчим рівнем з 2009 р.); індекс споживчих настроїв² [12] – прогнозний індикатор потенційної зміни споживчого попиту в наступних періодах; індекс регіонального людського розвитку (ІРЛР) [13], який нараховує 33 показники за окремими аспектами людського розвитку (відтворення населення, соціального

² Дослідження споживчих настроїв в Україні проводилося ІП «ГФК ЮКРЕЙН» з червня 2000 р., а з 2019 р. його здійснює ТОВ «ІНФО САРІСНС».

Україна,
за показниками доходів населення
входить до групи країн з доходами,
нижчими за середні (lower middle income)

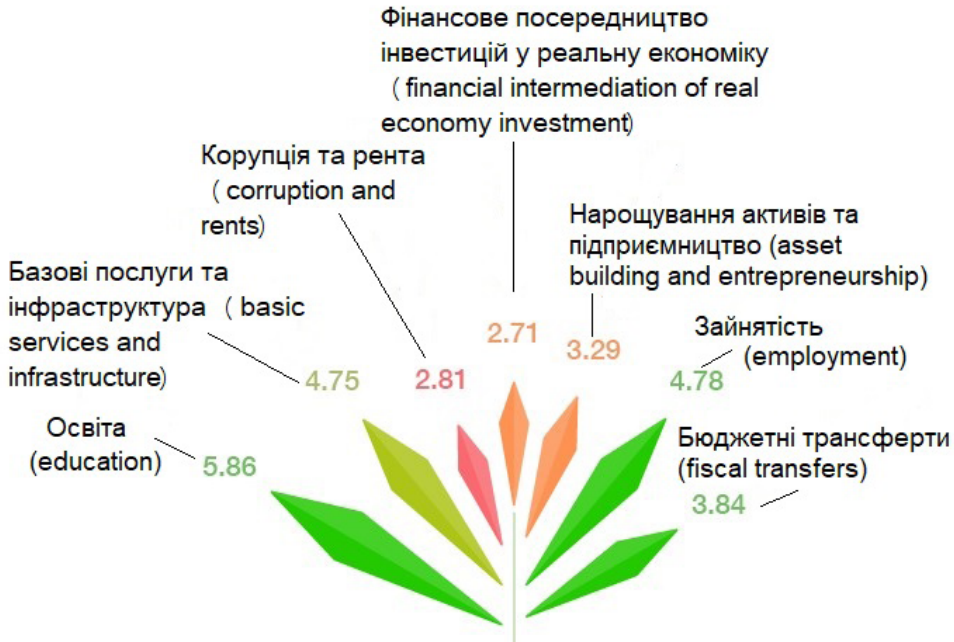

Рис. 3. Україна в рейтингу за індексом інклюзивного розвитку у 2017 р.

Джерело: [19].

становища, комфортного життя, добробуту, гідної праці, освіти), що можуть бути використані для моніторингу та оцінювання прогресу загального рівня людського розвитку в регіонах і бути корисними для виявлення проблем і формування основних засад соціально-економічної політики на національному та регіональному рівнях.

Крім національних індексів і рейтингів, які визначаються ЦОВВ та державними науково-дослідними інститутами, різноманітні тематичні дослідження та розрахунки здійснюють аналітичні центри, агенції з ринкових і соціальних досліджень, профільні ЗМІ. Останні, зокрема, складають такі рейтинги: рейтинг регіонів за обсягом інвестицій, рейтинг міських голів, рейтинг губернаторів, рейтинг комфортності українських міст та інші. Всі вони значно доповнюють статистику Держстату у більш вузьких сферах, даючи можливість оцінити ті чи інші явища за більш якісними параметрами.

Проте, зважаючи на важливість і пріоритетність цілей сталого розвитку в державному масштабі і необхідність акцентування уваги саме на аспектах інклюзивності та їх імплементації як одного з ключових напрямів досягнення ЦСР, враховуючи найкращий міжнародний досвід, доступність даних, вимірюваність основних параметрів інклюзивності, на основі низки теоретичних і прикладних досліджень за темою інклюзивності [7; 14] авторами було розроблено індекс інклюзивного розвитку регіонів (ІРР) України як модифікацію загальноновизнаного в світі індексу інклюзивного розвитку, що розраховується для країн загалом,

враховуючи вітчизняні особливості регіонального інклюзивного розвитку. В основі цього індексу – теоретична концепція сутності інклюзивного зростання (inclusive growth) як такого, що націлене на високу зайнятість, забезпечуючи економічну, соціальну і територіальну єдність шляхом: збільшення рівня зайнятості (більше кращих робочих місць, особливо для жінок, молодих людей та старшого покоління); допомоги людям усіх вікових груп приймати та управляти змінами через інвестування у навички й навчання; модернізації ринку праці та системи соціального забезпечення; широкого розповсюдження результатів зростання [15], згідно зі стратегією «Європе 2020», в якій інклюзивність визначена одним з ключових пріоритетів). Узагальнивши підходи до визначення інклюзивності провідними вченими світу та фахівцями міжнародних інституцій, автори запропонували використання такої дефініції: інклюзивність – це ключовий аспект створення засад для нової якості економічного зростання, що характеризує залученість всіх суб'єктів в економічні та суміжні процеси [14, с. 55-70].

Основним завданням під час розроблення індексу було виявлення рівня інклюзивного розвитку регіонів України на основі структурування та опрацювання відповідної бази даних для розроблення більш обґрунтованих стратегій, враховуючи особливості окремих регіонів України. Методологія представленого індексу, на основі значень якого складено рейтинг, базується на концептуальній моделі інклюзивного зростання від Всесвітнього економічного форуму. Водночас враховуються національні інтереси, регіональні особливості та доступність статистичних даних і даних опитувань у регіональному розрізі за напрямом інклюзивності, які відповідають тематиці ЦСР. Таким чином, індекс слугуватиме інструментом для моніторингу та оцінювання рівня інклюзивного розвитку регіонів і досягнення цільових показників ЦСР для України. Для виконання поставленого завдання методологія потребувала суттєвого переопрацювання, що було обумовлено наявністю частини даних для розрахунків певних субіндексів лише на загальнонаціональному рівні й відсутністю аналогічної інформації на регіональному рівні. У результаті адаптації методології міжнародного індексу для регіонального рівня в Україні авторами було розроблено індекс інклюзивного регіонального розвитку, підсумковий (загальний) бал якого складається з оцінки регіонів за сімома субіндексами, які відображають стан у таких сферах: розвиток економіки; бізнес-середовище; освіта; охорона здоров'я; безпека та оборона; природне середовище; соціальний капітал. Результати розрахунків представлено нижче у рейтингу інклюзивного розвитку регіонів України за 2017 р. Через відсутність та / або ненадійність даних до рейтингу не увійшли Донецька, Луганська області та АРК.

За результатами розрахунків, за рівнем інклюзивності на першому місці в рейтингу опинилося місто Київ – понад шість балів (рис. 4). Далі у п'ятірці лідерів: Тернопільська, Львівська, Чернівецька та Івано-Франківська області. При цьому Київська область опинилася на дев'ятому місці зі значно нижчим показником – 0,1 бала. Загалом по Україні додатне значення ІРР мають лише дев'ять областей (табл. 1).

Місто Київ отримало високий загальний бал завдяки концентрації в ньому економічної активності та рівню життя, що вищий за середній (відповідно до даних Держстату України, рівень доходів жителів м. Київ вищий за середній по країні у 2,5 раза), сприятливим умовам для ведення бізнесу, зосередженню закладів освіти, в тому числі вищої, та високій якості охорони здоров'я порівняно зі середнім по країні. Водночас Київ має найгірші показники у сфері безпеки та екології (рис. 5).

Рис. 4. Індекс регіонального розвитку за регіонами

Джерело: [20-30].

Загалом результати рейтингування висвітлюють загальну проблему: у сферах, які характеризують «соціальність» країни (соціальний капітал, екологія, безпека, охорона здоров'я, освіта), ситуація набагато гірша, ніж у сферах економічних (згідно з даними Держстату України), однак включення даних опитувань громадян щодо економічних очікувань суттєво погіршує загальну картину. Власне, це й обумовлює низькі показники інклюзивного розвитку як регіонів, так і країни загалом і підтверджує прогнозований міжнародними експертами тренд на погіршення рівня інклюзивності в Україні порівняно з іншими країнами. Проте у нашої країни є потенціал, щоб зламати цей негативний тренд.

Один з основних субіндексів ІРР – «Якість економічного розвитку» – за авторською методологією розраховується на базі 11 статистичних показників і відображає рівень життя населення в регіоні, інклюзивність економіки, ситуацію на ринку праці, інвестиційну привабливість регіону, відкритість у торгівлі. Наразі лише 10 з 22 обстежуваних регіонів мають рівень якості економічного розвитку, що вищий за середньоукраїнський (рис. 6). Однак тільки в трьох областях – Закарпатській, Рівненській, Сумській – цей субіндекс має від'ємне значення.

Дані Держстату України оптимістичні: ВВП України в II кварталі виріс на 4,6% порівняно з аналогічним періодом попереднього року, тоді як в I кварталі зростання склало 2,5%. Проте у економічного зростання є багато причин. І на цьому оптимізм для України може закінчитися. Адже основу вітчизняної економіки становлять сировинні та низькотехнологічні галузі, що істотно знижує потенціал розвитку України як конкурентоспроможної держави. Існуюча зараз структура зростання ВВП – типова «латиноамериканська заробітчанська модель економіки», коли на фоні деіндустріалізації відбувається розвиток простих сировинних галузей. Наприклад, сільське господарство зростає, тому що воно пов'язане з масовим експортом сировини і не вимагає серйозного

Таблиця 1

Рейтинг за індексом інклюзивного розвитку регіонів України у 2017 р.

Місце у рейтингу	Регіон	Підсумковий (загальний) бал, ІРР	Субіндекси, бали						
			Розвиток економіки	Бізнес-середовище	Освіта	Охорона здоров'я	Безпека і оборона	Природне середовище	Соціальний капітал
1	м. Київ	6,09	6,94	2,54	1,13	2,14	-2,82	-2,15	-1,70
2	Тернопільська обл.	3,87	0,77	2,31	-0,02	2,23	-0,23	0,02	-1,21
3	Львівська обл.	3,48	0,20	2,54	0,43	2,20	-0,82	0,14	-1,21
4	Чернівецька обл.	3,07	0,78	2,88	0,13	1,74	-0,54	0,25	-2,17
5	Івано-Франківська обл.	2,47	0,22	2,02	-0,02	1,10	-0,04	0,53	-1,36
6	Хмельницька обл.	2,04	1,19	2,13	0,41	0,04	-0,52	0,92	-2,12
7	Рівненська обл.	0,51	-0,16	0,89	0,47	0,55	-0,52	0,19	-0,92
8	Полтавська обл.	0,18	1,17	1,49	-0,07	0,10	-1,41	-0,41	-0,67
9	Київська обл.	0,10	0,98	2,20	0,38	-0,32	-1,25	0,60	-2,48
10	Волинська обл.	-0,02	0,46	0,96	0,06	-0,02	-0,75	0,47	-1,21
11	Харківська обл.	-0,33	0,13	3,09	0,12	-0,73	-1,13	-0,16	-1,63
12	Дніпропетровська обл.	-0,38	2,04	3,18	0,58	-1,31	-1,08	-1,33	-2,46
13	Україна	-0,45	0,90	1,79	0,04	-0,49	-0,92	0,02	-1,79
14	Запорізька обл.	-0,55	0,95	2,14	0,50	-0,84	-1,83	0,13	-1,59
15	Кіровоградська обл.	-1,26	1,09	1,44	-0,07	-0,19	-1,48	-0,24	-1,83
16	Миколаївська обл.	-1,61	1,48	1,30	-0,12	-1,42	-1,15	0,05	-1,74
17	Черкаська обл.	-1,79	1,40	1,51	-0,34	-1,04	-1,14	0,05	-2,23
18	Одеська обл.	-1,87	1,40	0,86	0,27	-0,99	-1,29	0,20	-2,33
19	Житомирська обл.	-1,94	0,83	1,46	-0,41	-1,41	-0,91	0,13	-1,63
20	Чернігівська обл.	-3,16	0,31	1,26	-0,30	-1,95	-0,92	0,10	-1,66
21	Закарпатська обл.	-3,32	-2,70	1,99	0,35	-1,84	-0,35	0,85	-1,62
22	Херсонська обл.	-3,51	0,20	0,32	0,01	-1,37	-1,49	0,67	-1,86
23	Сумська обл.	-5,20	-0,15	1,83	-0,24	-1,37	-0,72	-0,54	-4,00

	Середньоукраїнське значення
	Максимальне значення
	Вищі за середньоукраїнське значення
	Нижчі за середньоукраїнське значення
	Мінімальне значення

Джерело: складено авторами.

залучення людських і фінансових ресурсів. Але варто враховувати, що сільське господарство – це виробництво зі складною віддачею, коли наступний етап збільшення виробництва продукції вимагає все більших витрат. Тож сировинні галузі не зможуть забезпечити мультиплікацію економіки. На базі сировинних і низькотехнологічних галузей зростання можливе тільки за умов сприятливої кон'юнктури на міжнародних ринках – якщо повториться зростання сировинних цін, яке було на початку нульових (економіка зростала на 6-8% в рік і навіть понад 10%). Але тоді на кон'юнктуру значно впливав Китай, зокрема на ринках металу і зерна. Проте в світовій економіці найближчим часом таких драйверів зростання не буде, відповідно, ціни на сировинні товари і сировинний сектор не будуть показувати таку надвисоку динаміку зростання.

Для динамічного розвитку Україні потрібно змінювати модель економіки – передусім стимулювати індустріальне ядро на базі новітніх технологій, для цього необхідна якісна індустріальна політика. Таким шляхом пішли

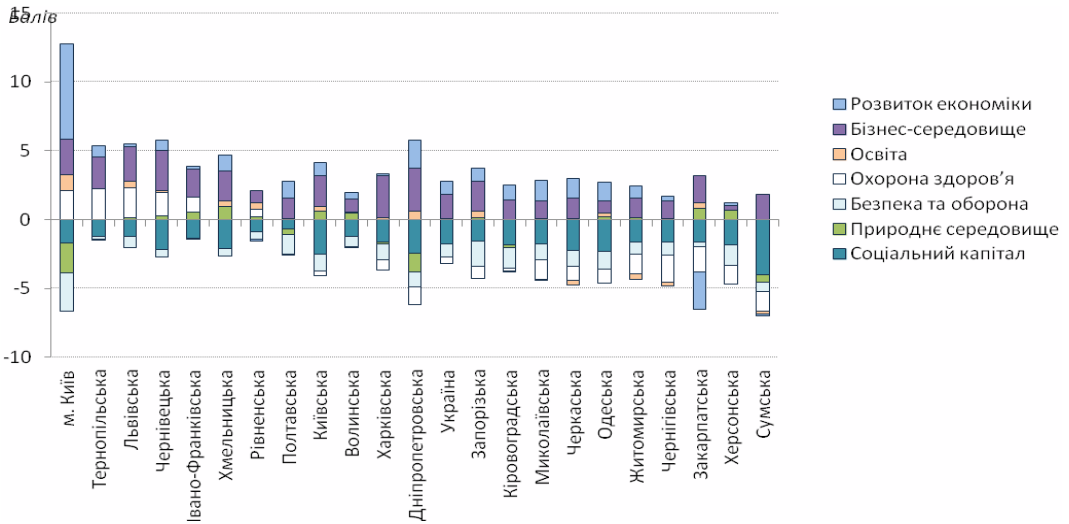

Рис. 5. Індекс регіонального розвитку за субіндексами

Джерело: побудовано авторами.

Рис. 6. Регіони з субіндексом «Якість економічного розвитку», що вищий за середньоукраїнський рівень

Джерело: побудовано авторами.

Польща й Туреччина, які створили національну промисловість, підвищили платоспроможність внутрішнього ринку і стимулювали його.

Також в епоху 4IR – четвертої промислової революції – особливої актуальності набуває цифровізація як бізнес-процесів, так і управління державними ресурсами. Відтак реалізовані можливості розширення застосування електронних інструментів у розподілі обмежених державних ресурсів можуть швидко забезпечити лібералізацію державного управління в економічній сфері.

Висновки. Міжнародні рейтинги є сучасним і широкоживаним інструментарієм для оцінювання та порівняння рівня розвитку країн за конкурентоспроможністю, інвестиційною привабливістю, економічною свободою, загальноекономічним потенціалом тощо. Зміна показників міжнародних соціально-економічних рейтингів виявляє зміни в країні з погляду незалежного оцінювання. Рейтинги є корисними для самої країни, для виявлення перспективності її економіки, що дає можливість для вирішення першочергових проблем. Саме тому ще більш важливим завданням є проведення регіональних досліджень, збір

та аналіз регіональної статистики і складання на основі отриманих результатів локалізованих індексів та рейтингів.

Аналіз динаміки показників індексу інклюзивного розвитку регіонів України дає змогу визначити певні проблеми.

Відповідно до результатів проведеного авторами дослідження інклюзивного розвитку регіонів України загальний рівень інклюзивності критично низький – середнє значення ІРР від’ємне і становить $-0,45$ бала. При цьому тільки дев’ять з 22 обстежуваних регіонів отримали додатні показники, а більше одного бала – шість областей.

Виявлено нерівномірність інклюзивного розвитку: західні регіони мають вищий рівень інклюзивного розвитку (за винятком Закарпатської області): п’ять областей з найвищим балом (якщо не враховувати м. Київ) представляють захід. Нерівномірність розвитку проявляється також у значній різниці балів між обласними центрами та областю загалом. Особливо ця нерівність проявляється на прикладі м. Києва та Київської області: так, місто набрало найбільше значення ІРР – $6,09$ бала, тоді як область – лише $0,1$ бала.

Загальна картина за субіндексом «Економічний розвиток» виглядає позитивно, адже з 22 обстежуваних регіонів лише три області мають від’ємне значення. Проте за якістю економічного розвитку, по-перше, спостерігається дуже нерівномірний розподіл регіонів; по-друге, набрані регіонами бали є дуже низькими, що свідчить про повільні темпи розвитку. Середній бал по країні є меншим за одиницю. При цьому тільки 10 областей отримали бал, вищий за середній. Серед головних проблемних факторів такі: 1) безробіття, причому у 2017 р. через масову трудову міграцію проблеми постали і перед роботодавцями (якщо у 2009 р. претендентів на вакансію було 10, а максимум сягав 19 у 2015 р., то станом на 2017 р. кількість претендентів скоротилася до семи); 2) низький рівень оплати праці; 3) низький рівень іноземних інвестицій; 4) зростаючий рівень бідності (частка домогосподарств, у яких не вистачало коштів на їжу, збільшилася з 2009 р. на $1,1\%$).

За субіндексом «Бізнес-середовище» в регіонах найкраща ситуація – всі області набрали додатні бали. Але і тут є певні проблеми, зокрема: висока залежність регіонів від рівня розвитку автотранспортної інфраструктури, що традиційно є для України болючим питанням (з 2009 р. щільність доріг практично не змінилася); критично низький рівень витрат на дослідження та розробки (частка цих витрат у структурі ВВП скоротилася з $0,84\%$ у 2009 р. до $0,53\%$ у 2017 р.). Найкращу динаміку показав приріст інтернет-користувачів – їхня чисельність зросла з $15,3\%$ населення у 2009 р. до $58,9\%$ у 2017 р., але порівняно з ЄС та США, де цей показник перевищує 90% , Україна значно відстає.

Ситуація з освітою в регіонах є досить критичною, передусім через якісні показники. Тому реформа освітньої галузі для України є надзвичайно актуальним завданням.

За субіндексом «Охорона здоров’я» ситуацію можна охарактеризувати як критичну як загалом у країні, так і в окремих регіонах. З 2009 р. відбулося погіршення майже за всіма показниками, які входять до субіндексу: скоротилася кількість доступних лікарів і місць у лікарнях, одночасно зросла частка населення, неспроможна оплатити лікування або необхідні медикаменти, зросла частка хворих на ВІЛ та туберкульоз.

Ситуація з безпекою загалом по країні критична. Тут основною перепорою на шляху до виправлення ситуації є низька спроможність відповідних державних інститутів і високий рівень корупції.

За субіндексом «Екологія», хоча «тільки» шість з 22 областей отримали нижчий за середній бал, екологічна ситуація далека від оцінки «задовільно»,

адже навіть найвищий бал Хмельницької області менше одиниці. Питання екології дуже сильно корелює зі здоров'ям населення, якістю та тривалістю життя. Натомість здоров'я нації суттєво впливає на інклюзивність та досягнення цілей сталого розвитку. На жаль, традиційно українські уряди не виділяють екологічний напрям як пріоритетний. Підходи до державної політики у сфері екологічних питань мають бути приведені у відповідність до світових практик, а законодавство гармонізовано з європейським.

З усіх субіндексів ІРР найгіршу ситуацію виявлено у сфері соціального капіталу, що як якісний показник значно впливає і на конкурентоспроможність держави загалом, і на розвиток економіки, бізнесу, науки, сфери освіти, охорони здоров'я, екології, ринок праці тощо.

Для розв'язання зазначених проблем мають бути здійснені заходи, що також спрямовані на підтримку реалізації принципів інклюзивності та досягнення ЦСР:

- підвищення рівня інклюзивності вітчизняної економіки та суспільства загалом як один з напрямів розв'язання проблеми високого рівня нерівності добробуту в Україні. Глобальні цілі сталого розвитку тісно пов'язані з концепцією інклюзивності. Основними завданнями інклюзивної моделі розвитку є: забезпечення рівного доступу до ринків, ресурсів і неупередженого регуляторного середовища для різних соціальних груп, формування механізмів забезпечення продуктивної зайнятості, збільшення доходів для відчужених груп і подолання бідності, вироблення нових підходів до споживання обмежених ресурсів і досягнення інклюзивного розвитку та зростання у довгостроковій перспективі. У цьому контексті важливе значення має ефективність та якість державних і громадських інститутів. Сильні державні інститути, з високим рівнем довіри з боку громадян – це одна з основних передумов для розбудови інклюзивного суспільства;
- переосмислення та оновлення підходів (застосування сучасного інструментарію, розробленого міжнародними економічними організаціями) до вироблення державної політики економічного зростання і структурних реформ в економіці, зокрема: комплексності й системності регулятивних заходів під час створення механізмів стимулювання економічного зростання; врахування особливостей інтеграції національної економіки у європейську й світову та впливу глобальних економічних трендів на національне господарство; орієнтації на досягнення нової якості економічного зростання на основі основних принципів інклюзивного розвитку, втілених у цілях сталого розвитку;
- підвищення рівня обізнаності регіональної та міської влади, представників ОТГ щодо можливостей та переваг, які надає дотримання ЦСР. Цілі сталого розвитку – це «нова мова», якою сьогодні спілкується все цивілізоване суспільство. Відповідно, врахування ЦСР під час розроблення програмних документів – це широкі можливості для залучення міжнародних партнерів, технічної допомоги, грантових коштів тощо для вирішення проблем регіонів. Активна робота на регіональному рівні в напрямі реалізації ЦСР сприятиме підвищенню рівня інклюзивності;
- зростання рівня залученості бізнес-кіл, які мають розуміти, що цілі сталого розвитку є корисними для них, зокрема у такому: розширення ринку, розповсюдження ідей сталого розвитку, об'єднання зацікавлених сторін, стабілізація ринків і сприяння прозорості фінансових систем. Держава також має бути зацікавлена у стимулюванні та залученні бізнесу до реалізації ЦСР. Адже співпраця уряду та підприємницьких структур дозволить знизити певні державні витрати на вирішення низки екологічних і соціальних проблем

(наприклад, мінімізації шкідливого впливу, зокрема зниження споживання води у регіонах з водним дефіцитом або поліпшення утилізації продуктів). Відповідно, за цим напрямом актуальними є такі завдання: ідентифікувати «вузькі місця», які заважають широкому впровадженню корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) на українських підприємствах, та визначити напрями подальшого розвитку КСВ в Україні; розробити національну політику, що сприятиме поширенню КСВ в Україні; заохочувати підприємства будувати власний підхід до корпоративної соціальної відповідальності на основі визнаних на міжнародному рівні її принципів у різних варіаціях; інформувати про переваги, які надає впровадження стратегії КСВ; оновити існуючі підходи та принципи КСВ, враховуючи глобальні тренди (*emerging technologies, sharing economy, remote work*). Діджиталізація економіки та бізнес-процесів, виникнення нових форм трудових відносин трансформували та продовжують змінювати традиційне бізнес-середовище. Це вимагає вбудовування в стратегію КСВ підходів, пов'язаних з новими технологіями, роботизацією, скороченням традиційних робочих місць і виникненням нових професій і форм працевлаштування, а також нових моделей взаємовідносин між роботодавцем, виробником і споживачем;

- забезпечення всеохоплюючої та справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх;
- забезпечення переходу до раціональних моделей споживання й виробництва задля зменшення антропогенного впливу на екологію та навколишнє середовище, адже промисловість і сільське господарство є основним джерелом забруднення навколишнього середовища, що безпосередньо впливає на якість і тривалість життя та добробут населення. Водночас підприємства часто є центром економічного життя громад і джерелом економічного зростання. Тому в цьому питанні важливо знаходити баланс між інтересами всіх стейкхолдерів і приймати рішення на засадах сталості. Розвиток економіки за сталими, зеленими принципами дозволить Україні змінити парадигму економічного зростання та розбудувати її так, щоб підвищення соціально-економічних показників відбувалося одночасно зі зниженням рівня викидів парникових газів, забруднюючих речовин, енергоспоживання тощо. Розпочинати масштабні зміни варто з реалізації пілотних проектів на рівні громад, а успішний досвід масштабувати. Об'єднавши зусилля науки та бізнесу, реально запропонувати громадам ефективні інноваційні рішення;
- подолання гендерної нерівності: дослідження доводять, що подолання гендерної нерівності забезпечить зростання світового ВВП. Глобальні цілі сталого розвитку сприяють досягненню гендерного балансу на ринку праці, що стимулює розвиток підприємництва і створення робочих місць. Основна причина гендерної нерівності полягає у гендерних стереотипах. Проблему гендерних стереотипів у суспільстві можна вирішити тільки шляхом об'єднання зусиль держави, сектору освіти, бізнесу та медіа для підвищення обізнаності суспільства та подолання гендерних стереотипів.

Підводячи підсумки, зазначимо, що наукова і практична робота в цьому напрямі становить значну наукову цінність, практичний інтерес та актуальність і є надзвичайно перспективною, адже недостатня ефективність політики часто пов'язана з відсутністю надійної інформації та аналітичних інструментів, необхідних для прийняття рішень.

Список використаних джерел

1. The Global Innovation Index. *World Intellectual Property Organization*: Website. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2019
2. Corruption Perceptions Index. *Transparency International*: Website. 2019. URL: <https://www.transparency.org>

3. The Legatum Prosperity Index 2018. *Legatum Institute*: Website. URL: <https://www.prosperity.com>
4. United States Prosperity Index (USPI). *Legatum Institute*: Website. 2019. URL: <https://usprosperity.net>
5. The magic of migration. Special report: A world of walls. *The Economist*: Website. 16-22.11.2019. P. 3.
6. Human Development Index (HDI). *United Nations Development Programme*: Website. 2019. URL: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>
7. Бобух І. М., Щегель С. М., Герасімова О. А. Гендерна інклюзія в економіці: дисбаланси в оплаті праці. *Вісник НАН України*. 2019. № 8. С. 51-66.
8. Індекс людського розвитку: Україна посіла 88 позицію серед 189 країн. *United Nations Development Programme – Ukraine*: Website. 2018. URL: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2018/human-development-indices--where-does-ukraine-rank--.html>
9. The Inclusive Growth and Development Report 2018. *World Economic Forum*: Website. 2018. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-development-index-2018>
10. Індекс ділових очікувань. *Національний банк України*: сайт. 2019. URL: https://bank.gov.ua/publications?page=1&perPage=5&search=&document=&created_from=&pubCategory=10&created_to=
11. Тенденції тіньової економіки в Україні у 2018 році. *Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України*: сайт. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>
12. Споживчі настрої в Україні. *Info Sapiens*: сайт. 2019. URL: <https://sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=90>
13. Індекс регіонального людського розвитку. *Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України*: сайт. URL: https://idss.org.ua/ukr_index/irlr_2014
14. Бобух І. М., Щегель С. М. Стратегічні орієнтири економічного зростання України: інклюзивність як ключовий пріоритет. *Вісник НАН України*. 2018. № 7. С. 55-70.
15. Europe 2020. Priorities. *European Commission*: Website. 2019. URL: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/index_en.htm
16. The Global Competitiveness Report 2019. *World Economic Forum*: Website. 2019. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
17. Doing Business. *The World Bank*: Website. 2019. URL: <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports>
18. Economic Freedom. *Fraser Institute*: Website. 2019. URL: <https://www.fraserinstitute.org/studies/economic-freedom>
19. The Inclusive Growth and Development Report 2017. Country profile. Ukraine. *World Economic Forum*: website. 2017. URL: <http://reports.weforum.org/inclusive-growth-and-development-report-2017/scorecard/#economy=UKR>
20. Регіональна статистика. *Державна служба статистики України*: сайт. 2018. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm
21. Демографічна та соціальна статистика) / Ринок праці / Зайнятість та безробіття. *Державна служба статистики України*: сайт. 2018. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/gr.htm
22. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів: стат. зб. *Державна служба статистики України*: сайт. 2018. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publdomogosp_u.htm
23. Транспорт і зв'язок України: стат. зб. *Державна служба статистики України*: сайт. 2018. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ8_u.htm
24. Доступ домогосподарств України до інтернету: стат. зб. *Державна служба статистики України*: сайт. 2018. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publdomogosp_u.htm
25. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України: стат. зб. *Державна служба статистики України*: сайт. 2019. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publdomogosp_u.htm
26. Заклади охорони здоров'я та захворюваність населення України: стат. зб. *Державна служба статистики України*: сайт. 2017. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publzdorov_u.htm
27. Населення України: демографічний щорічник. *Державна служба статистики України*: сайт. 2018. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnasel_u.htm
28. Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності окремих видів медичної допомоги: стат. зб. *Державна служба статистики України*: сайт. 2019. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publdomogosp_u.htm
29. Статистика ДТП в Україні. *Патрульна поліція України*: сайт. 2019. URL: <http://patrol.police.gov.ua/ru/statystyka>
30. База даних досліджень корупції в Україні. *Київський міжнародний інститут соціології*: сайт. 2019. URL: <https://www.kiis.com.ua/cordb>

References

1. The Global Innovation Index (2019). *World Intellectual Property Organization*: Website. Retrieved from https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2019

2. Corruption Perceptions Index (2019). *Transparency International*: Website. Retrieved from <https://www.transparency.org>
3. The Legatum Prosperity Index 2018 (2018). *Legatum Institute*: Website. Retrieved from <https://www.prosperity.com>
4. United States Prosperity Index (USPI) (2019). *Legatum Institute*: Website. Retrieved from <https://usprosperity.net>
5. The magic of migration. Special report: A world of walls (2019). *The Economist*: Website, Nov 16-22, 3.
6. Human Development Index (HDI) (2019). *United Nations Development Programme*: Website. Retrieved from <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>
7. Bobukh, I. M., Shchehel, S. M., & Herasimova, O. A. (2019). Henderna inkluziya v ekonomitsi: dysbalansy v oplati pratsi [Gender inclusion in the ecjnome: imbalances in payment for labour]. *Visnyk NAN Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 8, 51-66. [in Ukrainian].
8. Indeks lyuds'koho rozvytku: Ukrayina posila 88 pozytsiyu sered 189 krayin [Human Development Index: Ukraine ranks 88th among 189 countries] (2018). *United Nations Development Programme – Ukraine*: Website. Retrieved from <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2018/human-development-indices--where-does-ukraine-rank--.html> [in Ukrainian].
9. The Inclusive Growth and Development Report 2018 (2018). *World Economic Forum*: Website. Retrieved from <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-development-index-2018>
10. Indeks dilovykh ochikyvan [Business outlook survey] (2019). *National Bank of Ukraine*: Website. Retrieved from https://bank.gov.ua/publications?page=1&perPage=5&search=&document=&created_from=&pubCategory=10&created_to= [in Ukrainian].
11. Tententsiyi tin'ovoyi ekonomiky v Ukrayini u 2018 rotsi [Trends of shadow economy in Ukraine in 2018] (2018). *Ministry for Development of Economy, Trade and Agriculture of Ukraine*: Website. Retrieved from <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki> [in Ukrainian].
12. Spozhyvchi nastroyi v Ukrayini [Consumer confidence in Ukraine] (2019). *Info Sapiens*: Website. Retrieved from <https://sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=90> [in Ukrainian].
13. Indeks rehional'noho luds'koho rozvytku [Regional human development index] (2014). *Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine*: Website. Retrieved from https://idss.org.ua/ukr_index/irlr_2014 [in Ukrainian].
14. Bobukh, I. M., & Shchehel, S. M. (2018). Stratehychni oryentyry ekonomichnoho zrostannya Ukrayiny: inkluzyvnist' yak klyuchovyyi priorytet [Strategic guidelines for Ukraine's economic growth: inclusiveness as a key priority]. *Visnyk NAN Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 7, 55-70. [in Ukrainian].
15. Europe 2020. Priorities (2019). *European Commission*: сайт. Retrieved from http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/index_en.htm
16. The Global Competitiveness Report 2019 (2019). *World Economic Forum*: Website. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
17. Doing Business (2019). *The World Bank*: Website. Retrieved from <https://www.doingbusiness.org/en/reports/global-reports>
18. Economic Freedom (2019). *Fraser Institute*: Website. Retrieved from <https://www.fraserinstitute.org/studies/economic-freedom>
19. The Inclusive Growth and Development Report 2017. Country profile. Ukraine (2017). *World Economic Forum*: Website. Retrieved from <http://reports.weforum.org/inclusive-growth-and-development-report-2017/scorecard/#economy=UKR>
20. Rehional'na statystyka [Regional statistics] (2018). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm [in Ukrainian].
21. Demohrafichna ta sotsial'na statystyka / Rynok pratsi / Zaynyatist' ta bezrobittya [Demographic and social statistics / Labor market / Employment and unemployment] (2018). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/tp.htm [in Ukrainian].
22. Samoosinka domohospodarstvamy Ukrayiny rivnya svoiykh dokhodiv [Self-assessment of the households of Ukraine on the level of their income]: Statistical publication. (2018). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publdomogosp_u.htm [in Ukrainian].
23. Transport i zv'yazok Ukrayiny [Transport and Communication of Ukraine]: Statistical publication (2018). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ8_u.htm [in Ukrainian].
24. Dostup domohospodarstv Ukrayiny do internetu [Access to Internet by Ukrainian households]: Statistical publication (2018). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publdomogosp_u.htm [in Ukrainian].
25. Sotsial'no-demohrafichni kharakterystyky domohospodarstv Ukrayiny [Socio-demographic characteristics of Ukrainian households]: Statistical publication (2019). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publdomogosp_u.htm [in Ukrainian].

26. Zaklady okhorony zdorov'ya ta zakhvoryuvanist' naselennya Ukrainy [Health facilities and morbidity of the Ukrainian population]: Statistical publication (2017). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publzdorov_u.htm [in Ukrainian].
27. Naselelnya Ukrainy: demohrafichnyy shchorichnyk [Population of Ukraine: Demographic yearbook] (2018). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnasel_u.htm [in Ukrainian].
28. Samoootsinka naselennyam stanu zdorov'ya ta rivnya dostupnosti okremykh vydiv medychnoyi dopomohy [Self-assessment of the health status of the population and the level of availability of certain types of medical care]: Statistical publication (2019). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publdomogosp_u.htm [in Ukrainian].
29. Statystyka DTP v Ukraini [Road accident statistics in Ukraine] (2019). *Patrol police of Ukraine*: Website. Retrieved from <http://patrol.police.gov.ua/ru/statystyka> [in Ukrainian].
30. Baza danykh doslidzhen' koruptsiyi v Ukraini [Database of corruption studies in Ukraine] (2019). *Kyiv International Institute of Sociology*: Website. Retrieved from <https://www.kiis.com.ua/cordb> [in Ukrainian].

Bobukh I. M., Shchegel S. M. Inclusive development of Ukrainian regions: assessment, rankings and prospects.

The paper presents the results of scientific research «Structural change as a basis of inclusive economic development of Ukraine» in terms of regional aspects. The concept of inclusive economic development is a new paradigm which can substitute traditional and outdated approaches to social and economic development measurement (as GDP for example). Leading international organizations and institutions conduct studies on different aspects of inclusiveness, such as: OECD, United Nations Development Program (UNDP), the European Commission, International Monetary Fund (IMF), World Economic Forum (WEF), World Bank, International Policy Centre for Inclusive Growth (IPC-IG). In the presented scientific paper, the regional aspects and trends of inclusive economic development are brought to a focus. An analytical overview of the most representative and important international indices and ratings, relevant to the subject of study, which contain Ukrainian data, is presented. Among the most important indexes are: The Legatum Prosperity Index, The Global Competitiveness Index, The Global Innovation Index, Index of Economic Freedom, Doing Business Index etc. Also authors present approaches to assessing the level of Ukrainian regions' inclusive development in the context of sustainable development goals (SDG). The methodology is modified by the authors on the ground of the Inclusive Development Index (by World Economic Forum). Inclusive Regional Development index of Ukraine (IRD) developed and presented by authors makes it possible to assess the regional characteristics of the seven key socio-economic areas: Economy, Business, Education, Health, Security & Defense, Environment, Social Capital. The key problem areas are identified. Directions of State structural policies are suggested to achieve the goals of inclusive development based on regional characteristics. The authors identified key problems and justification to promote the regions towards inclusiveness and sustainability.

Keywords: inclusiveness, regional development, sustainable development goals, economic growth, equality.

Bobukh Iryna Mykolaivna – doktor ekonomichnykh nauk, starshyy naukovyy spivrobotnyk, v.o. zaviduvacha viddilu ekonomichnoho zrostantnya ta strukturnykh zmin v ekonomii DU «Institut ekonomiki ta prognuzuvannya NAN Ukrainy» (e-mail: im.bobukh@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4178-3991>).

Bobukh Iryna Mykolaivna – Dr. Sci. (Econ.), Sen. Res., Acting Head of the Department of economic growth and structural changes in the economy of the Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine.

Shegelya Svitlana Mykolaivna – kandidat ekonomichnykh nauk, starshyy naukovyy spivrobotnyk viddilu ekonomichnoho zrostantnya ta strukturnykh zmin v ekonomii DU «Institut ekonomiki ta prognuzuvannya NAN Ukrainy» (e-mail: horizoncosme@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5007-4196>).

Shchegel Svitlana Mykolaivna – Ph.D. (Econ.), Senior Researcher of the Department of economic growth and structural changes in the economy of the Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine.

Надійшло 09.12.2019 р.

Стаття підготовлена за результатами виконання НДР «Структурні зміни як основа інклюзивного розвитку економіки України» (державний реєстраційний номер роботи 0117U004442).